

РЕЦЕНЗІЇ

Олександр Биков,

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар

Інституту законодавства Верховної Ради України

ORCID: 0000-0003-4965-696X

<https://doi.org/10.32782/2306-9082/2020-39-24>

Комплексне дослідження конституційного контролю як виду державної контрольної діяльності (рецензія на монографію А. М. Івановської «Конституційний контроль: теорія та практика реалізації»)¹

Конституційний контроль у сучасному світі є важливим чинником стабільності та гарантією прогресу в розвитку суспільства і держави. Завдяки його здійсненню гострі політичні проблеми можуть і повинні вирішуватися в рамках і на основі права. Для сучасної держави інститут конституційного контролю являє собою інструмент досягнення балансу між внутрішніми суперечностями і потребою збереження єдиного правового простору, що виникають на шляху становлення правової держави. Однак багатолікість світових інститутів конституційного контролю,

різноманітність понятійного апарату, що формує його, призводять до того, що кожна держава створює свою модель конституційного контролю, враховуючи специфіку свого устрою.

Становлення та перспективи розвитку конституційного контролю в Україні є на даний час однією з найбільш дискусійних проблем у науковій теорії і в суспільно-політичній практиці. При цьому актуальним завданням є не тільки теоретичне, а й практичне дослідження саме адаптованого конституційного контролю в Україні, вплив цього інституту на становлення конституціоналізму в нашій державі.

¹ Івановська А.М. Конституційний контроль: теорія та практика реалізації : монографія. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 558 с.

У цьому контексті монографія А. М. Івановської, присвячена дослідженню актуальних проблем теорії та практики реалізації конституційного контролю як важливої складової частини демократичної правової держави, набуває особливої значущості.

Найбільш суттєві результати даного монографічного дослідження полягають у розробленні цілісної концепції конституційного контролю як окремого виду державно-правової діяльності, яке посідає провідне в механізмі правової охорони конституції, вирішення конфліктів між органами державної влади, забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

У монографічному дослідженні авторкою сформульовано цілий ряд положень, висновків і пропозицій, які характеризуються науковою новизною, проте, як і будь-яке дослідження, воно має певні недоліки, які потребують доопрацювання та вдосконалення.

Монографія містить ряд положень, що характеризуються авторськими новелами, які можуть здійснити позитивний вплив на розвиток науки конституційного та адміністративного права. До позитивних моментів даного монографічного можна віднести такі.

По-перше, здійснюючи аналіз різних підходів до розуміння конституційного контролю, авторка обґрунтовує твердження, що поняття конституційного контролю у широкому розумінні є дуже близьким до поняття правової охорони конституції, суб'єктами якого є всі суб'єкти конституційно-правових відносин тією чи іншою мірою. Однак конституційний контроль є одним з елементів правової охорони конституції і з точки зору суб'єктів здійснення його слід розглядати в більш вузькому розумінні саме як діяльність судів загальної юрисдикції та спеціалізованих органів конституційного контролю.

По-друге, конституційний контроль, як вказує авторка, є окремим,

специфічним за метою призначенням, особливим видом державного контролю. Характеризуючи конституційний контроль як вид державного контролю, авторка виходить з основних ознак державного контролю і обґрунтовує, що конституційний контроль має чітко виражений державно-правовий характер, оскільки є специфічною діяльністю державних органів, наділених спеціальною компетенцією, яка здійснюється за суворо визначеною процедурою і полягає в перевірці, виявленні, констатації та усуненні невідповідностей конституції законів, інших нормативних актів, а також дій (бездіяльності) органів публічної влади, організацій або громадських об'єднань та винесення на цій підставі рішень, що мають загальнообов'язковий і остаточний за своїм юридичними наслідками характер. Конституційний контроль знаходиться у сфері забезпечення державної організації в цілому, тому суб'єктами конституційного контролю є лише органи держави, що забезпечують реалізацію державної влади.

По-друге, заслуговує на увагу позиція А.М. Івановської щодо місця конституційного контролю в механізмі здійсненні публічної влади. На її переконання, конституційний контроль функціонально перебуває за межами будь-якої із традиційних гілок влади, однак визначальним чином впливає на забезпечення чіткого балансу між гілками влад і є визначальним чинником реалізації системи стримувань і противаг у демократичних країнах світу. Досліджуючи питання місця конституційного контролю в механізмі здійснення публічної влади, авторка обґрунтовує, що він здійснює досить суттєвий вплив на усі види публічної влади: як на державну владу, так і на безпосереднє народовладдя та місцеве самоврядування.

По-третє, досліджуючи питання реалізації конституційного контролю

у сфері встановлення та розмежування компетенції між органами публічної влади, авторка доходить справедливого висновку про те, що проблеми розмежування компетенції є природним явищем, характерним для будь-якої державної системи, вони носять системний характер і представляють собою форму взаємодії органів публічної влади, посадових осіб. Тому конфлікти, що виникають у процесі такої взаємодії, дозволяють відстежити і проаналізувати наявні протиріччя, оперативно їх усунути, що, безперечно, сприяє адаптації та підвищенню ефективності функціонування всієї системи органів публічної влади. Як правомірно зазначає А.М. Івановська, вирішуючи питання встановлення та розмежування компетенції між органами публічної влади, органи конституційного контролю визначають предмети відання таких органів, що вказує на управлінський характер відносин у цій сфері. Адже саме у даній сфері органи конституційного контролю прямо взаємодіють з органами публічної влади. Таким чином, вирішуючи питання встановлення та розмежування компетенції між органами публічної влади, органи конституційного контролю відіграють принципову роль у поділі влади і виступають як особливий елемент системи стримувань і противаг.

По-четверте, в монографічному дослідженні А.М. Івановська переконливо доводить, що органи конституційного контролю відіграють першорядну роль у забезпеченні конституційності різних сфер державного життя. Перелік державно-правових відносин, які можуть бути предметом конституційного контролю, в різних країнах неоднаковий, це залежить від волі законодавця, і часто до нього можуть входити повноваження, що на перший погляд абсолютно не стосуються органів конституційного контролю. Їх типовість для органів конституційного контролю та традиційна їм притаманність

буде формуватися із плином часу і практикою застосування.

Окрему увагу у процесі дослідження авторка приділяє проблемам та перспективам організаційно-нормативного забезпечення підвищення ефективності реалізації конституційного контролю як окремого виду державного контролю в Україні. Зокрема, звертає на себе увагу дослідження такого актуального питання конституційного нормоконтролю, як конституційний контроль змін та доповнень до Конституції України. На основі аналізу доктринальних положень та практики діяльності Конституційного Суду України авторка справедливо вказує на необхідність конституційно та законодавчо закріпити можливість наступного конституційного контролю законів про внесення змін та доповнень до Конституції України з підстав порушення процедури їх прийняття або суперечності букві і духу Конституції.

Актуальним питанням, яке досліджується в рецензованій монографії і стосується підвищення ефективності конституційного контролю в Україні, є питання вдосконалення національної моделі конституційної скарги на основі позитивного зарубіжного досвіду з метою створення ефективного механізму захисту прав і свобод людини і подальшого становлення демократичного суспільства в Україні. А.М. Івановська переконливо довела необхідність вдосконалення правового регулювання таких елементів конституційної скарги, як суб'єкти конституційної скарги, підстави її подання, предмет конституційної скарги та основні умови прийнятності конституційної скарги.

Важливо, що рецензована праця торкається такої важливої проблематики, як недоліки порядку формування вітчизняного органу конституційного контролю. У монографії обґрунтовано необхідність вдосконалення питань конкурсного порядку відбору членів вітчизняного органу

конституційного контролю з метою уникнення їхньої політичної заангажованості та забезпечення незалежності їхньої діяльності.

Це далеко не вичерпний перелік позитивних моментів у даній монографічній роботі, що можуть позитивно вплинути на процес вдосконалення вітчизняного законодавства, яке регулює порядок організації та реалізації конституційного контролю, а також сприяти розвитку юридичної доктрини у вказаній сфері.

Монографія А. М. Івановської «Конституційний контроль: теорія та практика реалізації» є науковим дослідженням, що відображає оригінальні погляди автора, виконана на високому науковому та методологічному рівнях, є достатньо теоретично та нормативно обґрунтованою, містить багато новітніх ідей щодо перспектив вдосконалення функціонування інституту конституційного контролю в Україні, а отже, є важливим внеском у вітчизняну юридичну науку.